

Jovan Sterija Popović

Čudnovata bolest

ili

Simpatija i antipatija

Parodija u dva dejstva

Lica:

SAMUILO CRNOKRAVIĆ

MARTA, njegova supruga

AGNICA, njihova kći

TODA, sluškinja

AVRAM, služitelj

DOKTOR MAKARIJUS

DIMITRIJE

Parodija ova odnosi se na Čokeovu novelu pod naslovom "Preobraženja".

I DEJSTVO

I

(Agnica)

AGNICA (Sama, ostavi knjigu koju je čitala): Badava! Kome nije razum kod kuće (što no kaže jedan srpski filosof), bolje i da ne čita, jer mu neće ništa u glavi zaostati. Sirota Hortenzija, ne znam, ko je od nas dve gore sreće! Ti si ljubila onog, na koga si opet sama mrzila, a ja? Ah, ja onoga milujem, na koga

moji roditelji mrze. Bože moj, svaki se dan mode izmišljavaju, a niko neće da zavede običaj, da se stariji ne mešaju u čuvstva devojke. Ovako moramo sirote da se osećamo, kako se njima hoće, to jest, kad se oni ljute, da se i mi ljutimo, i koga oni miluju, onoga da i mi milujemo. Moj je Dimitrije dobar, to mi mati sama kaže, i samo što je u detinjstvu bio malo nestašan, ne mogu da ga trpe. Bože moj, zar su druga deca bolja? (Opet otvori knjigu i gleda) Čudna stvora od devojke! U bolesti ljubov, a pri svesti najveća mrzost. Ja bih rado kod moga Dimitr bila, makar me na ovaj način i mrzio, pa kad bi ozdravila ha, stani! Kako bi bilo, kad bi i ja pokušala? Prekasno! Prekasno! Učiniću se bolesna, iskaću da mi ga dovedu, oni to moraju - kako ne bi bolesnom detetu? I tako ću ga viđati svaki dan, a može biti - jest, jest, na ovaj način ću se i udati za njega. Ali treba i njega o tome izvestiti. (Misli se) Čekaj malo! (Otide ka stolu, napiše brzo jedno pisamce, pa ga strpa u nedra) Ovako će dobro biti. Sad da sakrijem knjigu, jer može kome u oči pasti, premda sam uverena, da bi moj otac volio češljati perje, nego knjigu u ruk uzeti. (Uzme knjigu) Slatki Čoke, ako mi ovo za rukom ispadne, svaki ću ti list pozlatiti. (Sakrije knjigu) E, sad sam gotova, može teater započeti. Baš dobro, evo mi Tode... (Sedne)

II

(Toda i pređašnja)

TODA: Gospodična, šta ste se tako zamislili?

AGNICA: Ljubezna Todo, mene će strašna sudbina postići. Ne primećavaš ništa na mom licu?

TODA: Malo ste bleđi.

AGNICA: Ah, šta će biti od mene? Sedim otoič kod prozora, al' najedanput mi se ukaže neka zelena vatra pred očima, i iz nje dva goluba izlete. Ja se uplašim, ali golubovi navale na mene i kroz usta uđu mi u srce.

TODA: Jao, kuku, da vam ne progrizu creva. Tako je u mom selu jedan bio progutao žabu, pak mu je posle kroz trbuh izašla. Idem javiti gospodi, da zovemo doktora.

AGNICA: Nemoj, slatka Todo, jer ja ništa ne osećam, da me grize. Nego ću ti u bolest pasti, u tako strašnu bolest, ah, sama ne znam!

TODA: Samo nem dugo ležati, vidite da su skoro poklade.

AGNICA: Ah, meni nije do toga! Tako ti sada na momke mrzim, da ti ne mogu iskazati.

TODA: Otkad to?

AGNICA: Otkako sam golubove progutala. Uselila mi se protivu njih neka antipatija, neka mrzost.

TODA: Gospodična, čuvajte se, jer su devojke tek onda opasne, kad kažu da na momke mrze.

AGNICA: Ja ti verujem moja, Todo, ali jao! (Počne se premetati po stolici)

TODA: Zaboga, gospodična! Kao da je velika bolest. Gospođa! Gospođa!

III

(Crnokravić, Marta i predašnji)

MARTA: Šta ti je?

CRNOKRAVIĆ: Kakva je to vika?

TODA: Ah, gospodična...

CRNOKRAVIĆ: Šta gospodična?

TODA: Pala u veliku bolest.

MARTA: Šta? (pristupi kćeri) Agnice!

AGNICA: Dalje od mene nečiste ruke! (Oturi je)

MARTA: Je l' ti zlo?

AGNICA: Dalje!

CRNOKRAVIĆ (Todi): Šta joj se dogodilo?

TODA: Kaže da je progutala dva živa goluba.

CRNOKRAVIĆ: Nije nego rotkvu. Sad ću se ja s vašim budalaštinama baviti.
Ajd' ustaj, nemoj mi se tu kriveljiti.

AGNICA: Samuilo Crnokraviću, veliki greh tovariš na tvoju glavu. Skoro ćeš užasnu sudbinu iskusiti.

TODA: Vidite, gospodine.

CRNOKRAVIĆ: Koji je to đavo?!

MARTA: Jao, žalosnoj meni, šta mi se od deteta učini!

AGNICA: Mati, ne skorbi, tvoja se kći nahodi u boljem svetu. Neće ona od ovog umreti, ali vidi mnogo, što niko od vas ne vidi. Skoro ćete nesrećni glas čuti.

TODA: Ona je postala vidovita.

CRNOKRAVIĆ: Duše mi moje, ja sam nešto čuo za ovakvu bolest. Kakav će to biti nesrećan glas?

AGNICA: Smrt, smrt u kući.

MARTA: Žalosnoj meni, ko će nam umreti?

CRNOKRAVIĆ: Ja ovo sve držim za budalaštinu. Devojka je razmažena.

MARTA: Kakva budalaština, kad je prebledela kao krpa. O, ja nesrećna mati!

IV

(Avram i pređašnji)

AVRAM: Gospodine, velika se nesreća dogodila. Cica, vaša mačka, bez koje niste mogli ni ručati ni večerati, i koja je u kući više vredila, nego makar koji gost, ova mačka, naša Cica...

CRNOKRAVIĆ: No?

AVRAM: Crkla je naprečac.

CRNOKRAVIĆ: Je l' moguće?

MARTA: Sad kaži da devojka nije pogodila...

CRNOKRAVIĆ: Na moju dušu, to je velika nesreća. Osam godina živio sam s njom u najvećem prijateljstvu. Sirota moja Cica! (Avramu) Kako je crkla?

AVRAM: Savila rep i oteгла šape, pak je tako svršila.

CRNOKRAVIĆ: O Cico, o Cico, ja nesrećan čovek, kako ću bez tebe živiti?

AGNICA: Ha! Ha!

MARTA: Čutite.

AGNICA: Je l' moguće?! Moj otac u strašnoj parnici, da izgubi svo imanje!

CRNOKRAVIĆ: I to još? Prekrasno!

AVRAM (na strani): Ja ću odmah iz službe izići.

CRNOKRAVIĆ: Ovo sve da dalje ide, valja poslati po lekara.

AGNICA: Hu, šta vidim? Otac će pre umreti od mame.

MARTA: Nije nego, još štogod. Kada?

CRNOKRAVIĆ: Pitaj je: hoćeš li se posle udati? Sram da te bude, devojka joj se muči, a ona ne gleda da šilje po doktora, nego je na palo besnilo.

MARTA: Šta će mi doktor? Drugi ljudi za skupe novce traže vračare, da im kažu, šta će se dogoditi, a mi to badava imamo.

CRNOKRAVIĆ: Ali ako devojka umre?

MARTA: Jesi li vidio kako sve zna? Smrt mačke, ko bi ti mogo tako predskazati?

CRNOKRAVIĆ: To je zaista čudno. Takvu mačku ne bih dao za mloge pare.

MARTA: Eto vidiš. Pa čekaj, valjda ćemo jos štogod čuti. Dobro je kad čovek unapred zna, šta ga čeka, može preduprediti. Ded, Agnice, pripovedi nam još štogod.

AGNICA: Hu!

MARTA: Nemoj se ustručavati, mi tebe milujemo.

AGNICA: Ono belilo, što je mama načinila, ne valja.

CRNOKRAVIĆ: Šta? Belilo! Nisam li kazao, da mi se belilo u kući ne pravi.

MARTA: Ćuti, ćuti, zna ona, šta govori. Idi bolje te zovi doktora.

CRNOKRAVIĆ: Ta ti hoćeš da imaš proroka! Ded ća vidim, šta je s belilom?

MARTA: Ju meni, kukavici! Dete na samrti, a on bi ostao da se tu svađa. Idi po doktora, kad ti kažem.

CRNOKRAVIĆ: Idi, Avrame, doktoru Makarijusu.

MARTA: Ali kad možeš biti tako bez čuvstva. Dete u najvećoj opasnosti, i on šilje slugu. Idi sam, tako će skorije doći.

CRNOKRAVIĆ: A ko će je čuvati?

MARTA: Ne brini se ti, kad sam ja ovde. Samo idi brže! (Crnokravić otide)
Prokleta devojka, dobro je bila počela, ali kud je posle odvede vrag. Dobro, te sam ga oterala, jer bi mogo i drugo što čuti. Kako ti je, Agnice?

AGNICA: Majko, ja spavam, no ti si nevesela. Idi i moli se: za zdravlje tvoje kćeri.

MARTA (Todi i Avramu): Pazite na nju, sad će doktor doći. (za sebe) Da sakrijem belilo, dok se nije vratio. (odlazi)

AVRAM: Bogati, Todo, šta je našoj gospodični?

TODA: Ćuti, ona je postala vidovita.

AVRAM: Ta vere ti?

TODA: Vidiš, kako su joj oči zatvorene, pak ti opet sve pogađa. Ona je napred kazala, da će mačka crknuti.

AVRAM: E? gledaj jako! Bogme, kad tako pogađa, da je pitamo, gdi ima novaca, pa da ne moramo ovako služiti.

TODA: Ja bih volila, da mi najpre u ruku gleda, da čujem, hoću li se skoro udati.

AVRAM: Meni je jedna ciganka već gledala. Baš da vidim hoće li se podudariti. (Pristupi Agnici)

TODA (Otura ga): Pusti mene najpre. Slatka gospodična!

AGNICA: Todo, ti želiš znati, kakva ti sudbina predstoji, no ti nisi čista.

TODA: Nisam imala kad da se umijem. Al' vi se zato nemojte srditi. Ja mnogo ne zahtevam, gospodična, samo da čujem, kad ću se udati.

AGNICA: Todo ti nisi sama.

TODA (Avramu): Vidiš, kako sve zna. Slatka gospodična, to je naš Avram, no vi se nemoj te ništa ustručavati, on zna sve moje tajne.

AGNICA: Udaćeš se, žalosna devojko, posle šesnaest godina, al' ćeš biti hude sreće. Dobićeš muža pijanicu, koji će te svaki dan po tri puta tući, a nedeljom kako se dogodi.

TODA: Ah, jadna!

AVRAM: Jesam li ti kazao da ne trčiš napred. Da vidiš kako će meni lepo vraćati. (Pruži dlan) Gospodična, vi znate, kako ja, vas radi, kradom idem kojekuda. Molim vas, kažite i meni štogod.

AGNICA: Avrame, tebi je jedna ciganka već pogađala.

AVRAM: Otkud to zna?

AGNICA: Ciganka je slagala, ti ćeš biti obešen.

AVRAM: Ej, kuku! A zašto? Teško meni nesrećniku!

TODA: Bar je tebi dobro pogodila.

AVRAM: Šta se rugaš, volim i to, nego da me tuku svaki dan po tri put.

TODA: Ah, sirota!

AVRAM: Ej, kukavni Avrame!

TODA: Bar da mogu uteći.

AVRAM: Tako je, kad čovek nema sreće. Od sve nevolje još jedno da čujem. Gosposdična, nisam bio kod kuće ima tri godine, kažite mi, molim vas, šta mi radi babo?

AGNICA: On je na oranju.

AVRAM: Je li zdrav?

AGNICA: Živ i zdrav.

AVRAM: Baš vam fala. Odavno nisam čuo ništa za njega. Molim vas, pozdravite ga od mene, i kažite mu, da me za bambadava vešaju. Ili čekajte, da vam donesem što, da mu date za spomen. (Otide)

TODA: Ah, sirota ja, nije dosta što moram čekati šesnaest godina, nego da me posle bije.

V

(Doktor Makarijus, Crnokravić, Marta i predašnji)

DOKTOR (u razgovoru s Crnokravićem): Ja vas uveravam gospodine Crnokraviću, da je sve onako, kao što sam razložio. Ja ću vama odmah dokazati, sistem vegetabilni nervozni jeste od sistema gangliskog sasvim izoliran, od cerebralnog sistema nezavisan, i obitava u utrobi. Osobito vlada oko srca, što prosti kažus oko lažice. Kad je čovek budan, onda dejstvuje mozak ili cerebralni sistem, a kad spava, dejstvuje gangliski sistem. To je sasvim jasno, je l' te?

CRNOKRAVIĆ: Verujte mi, od celog vašeg razgovora nisam ništa razumeo.

DOKTOR: Taki ću vam dokazati zašto čovek sniva. Jerbo oni simpatetički nervi, koji ove dve sisteme sojužavaju, prenose čuvstvo iz vegetativnog sistema u mozak ili cerebralni sistem. Je l' te, to je sasvim jasno, ja ću vam odmah dokazati.

MARTA: Molim, gospodine doktore, da nam vidite devojkicu.

DOKTOR: Čudna je stvar magnetizmus. Mnogi su se sumnjali, jao, bože moj! Što jedan dokuči, ne mora i drugi. Otkud lunatici, somnabuli, mesečnjaci? Sa zatvorenim očima idu na najstrmenitija mesta, a zašto? Jerbo ovi nervi fantaziju tako podižu, da oni predstavljenijama vid istinitosti daju. Jer delatnost živaca postavlja se udviženije i pričinjava, da čovek spavajući hodi: je l' te to je sve jasno, ja ću vam odmah dokazati.

AGNICA (za sebe): No taj će me umoriti.

CRNOKRAVIĆ: Ljubezni doktore Makarijusu, ja nisam izobražen za takve suptilnosti. Zato da se ostavimo razgovora, i da gledamo, šta ćemo s devojkom.

DOKTOR: Ja vas uveravam, Samuilo Crnokraviću, da je ovo sve na polzu vaše kćeri govoreno. Hodite samo bliže, molim vas, gledajte, kako joj je lice rumeno, i kao što mi kažete da one tajne, drugima nepoznate, predskazuje, to je šesti stepen magnetizmus. Ja ću vama ukratko dokazati, jer me mnogi bolesnici čekaju. U prvom stepenu ostaju čuvstva u prvobitnoj delatnosti, i zove se budni stepen, u drugom, ova delatnost gubi se od časti, i zove se kriza nesavršena. Ovde se ukazuje bolest oko srca, znoj, katalepsija itd.

MARTA: Zaboga, gospodine doktore!

DOKTOR: U trećem stepenu čuvstvitelnost sasvim prestaje, i zove se magnetični san, crisis perfecta. Četvrti je onaj, o kom sam vam otoič govorio "Stranstvovanje u snu". U petom stepenu postaje bolesnik klervojant, ako hoćete, možete kazati "vidovit", jer mi klervojans nemamo, to jest, reć nemamo, al' bolesti imamo.

MARTA: Ali zaima sveta, gospodine doktore, dokle vi nama tolkujete, devojka može izdahnuti.

DOKTOR: Vaša kći nije ni ujednome od ovih stepena, ona se nahodi, kao što rekoh, u šestom stepenu, koji se zove gradus Extazis ili universalis disorgasitasionis. S neponjatnom jasnošću vidi ona, što je pred drugima sakriveno, i što je nečisto, nju vređa, i u nemir dovodi. Predskazuje, šta će biti, i kad će joj bolest doći, najposle, koji su lekovi za nju najsojstveniji, jer vi

morate znati, da ona najbolje zna, kako je lečiti treba. Odmah ću vam posvedočiti! (Pristupi Agnici, i okreće šaku oko njenog srca) Da vidite kako će se odmah iz ovoga sna probuditi i početi govoriti.

AGNICA (strese se): Doktore Makarijusu, ti nisi čist, zašto me mučiš?

DOKTOR: Jesam li kazao? Vidite, kako zna, da sam ljutit, jer pre neg' što sam ovamo pošo', ispsovao sam sluškinju, što nije htela da mesi trgance.

AGNICA: Doktore Makarijusu, idi u ugao od zapada, i klekni na levo koleno, da mi lakše bude.

DOKTOR: Ja istina rado ne klečim, ali za moje bolesnike, kao doktor, sve sam gotov učiniti. (Otide na opredeljeno mesto i učini kao što mu je kazala) Eto vidite.

AGNICA: Ah, kako mi je sad lako, prejestestvena sila iz vazdušnoga kruga na krilu prirode počiva tiho u vnutrenosti mojoj, bajni san njega veličanstveno pokriva.

DOKTOR: Čujete li, kako visoko govori! Pravi šesti stepen!

AGNICA: Ljubezni doktore Makarijusu, uhvati se rukama za uši, ali tako, da ti mali prsti gore podignuti stoje.

DOKTOR: Za ljubav moje bolesnice i to će biti. (Učini kao što je kazala)

AGNICA (polako): Čekaj, ti klepetušo! (Jasno) Ah, koliko mi je sad bolje, ali mi pomoći ne možeš. Ustani, ljubezni Makarijusu, na tvojoj sovesti leži nešto.

DOKTOR: Što sam onoga u vreći sahranio? Bože moj errare humanum est.

MARTA: Gospodine doktore, šta će biti od ove naše devojkje?

DOKTOR: Samo strpljenja, gospođa Crnokravićka, samo strpljenja! Već je počela o svojoj bolesti govoriti, skoro ćemo čuti lek.

AGNICA: Samo čista duša može se mnome sustestvu približiti, samo ona zna tajnu nepostižimih krugova prirode. Gdi si Dimitrije, jadni mili Dimitrije?

DOKTOR: Pst! Pst!

AGNICA: Tebe je dakle priroda moja izabrala, da izbavitelj budeš dugostradajuće duše! O, hodi, hodi, zašta odvrćaš misli svoje od mene? Ja sam nesrećna devojkja, bolna i nevoljna, na ustiju groba. Samo od tebe zavisim i život. Ako me ti ne ublažiš, nema mi leka.

DOKTOR (Klekne kao i pređe, i uhvati se za uši): Koji Dimitrije?

AGNICA: U susedstvu našem nahodi se jedan mladić od dvadeset i tri godine, očiju crnih, kose vrane, vitka stasa, kome je ime Dimitrije. Taj mladić neka dođe! Nek pruži leve ruke srednji prst k srcu mome, pak ću odmah doći k sebi.

CRNOKRAVIĆ: Kog vraga, gospodine doktore, šta je to?

DOKTOR: Pobjeda, pobjeda, našli smo lek!

CRNOKRAVIĆ: Ja tu familiju ne mogu da trpim.

DOKTOR: Baš zato i jeste lek. Nijedna medicina nije prijatna, ali je zato opet uz imamo, i skupe novce dajemo. Jeste li videli, kako sam i ja, kao doktor, morao klečati.

CRNOKRAVIĆ: Ali...

AGNICA: Hu, muka, muka! Ko ima nečiste misli ovde?

DOKTOR: Eto, očevidna propast vaše kćeri, ako se budete ustezali.

CRNOKRAVIĆ: Šta veliš, Marta?

MARTA: I ja ih ne mogu da trpim, otkako nam je prasetu odseko rep, ali za ljubav moje Agnice...

DOKTOR: Nemojte otezati.

CRNOKRAVIĆ: Dakle, neka bude. (Todi) Idi Mandiću i kaži, da sam ga ja, ili bolje, da ga je Agnica pozdravila, neka zapoveda malo doći do nas, ali ne kazuj šta je. (Toda otide) On će se čuditi i, može biti, da ne ni hteti doći.

DOKTOR: Doći mora, inače ću ga ja, kao doktor, doterati...

MARTA: Ah, sad će pući po svoj varoši, kako mi je dete bolesno, pak se neće moći ni udati.

DOKTOR: Ne brinite se ništa, gospođa Crnokravićka, ona će biti zdravija, nego što je bila. Trebalo bi ostati, dok ne prođe krises, no drugi bolesnici...

MARTA: Molim, gospodine doktore, zadržite se još malo.

DOKTOR: Oprostite, gospođa Crnokravićka, moja bi to najveća radost bila, ali ne mogu, ne smem. Imam jednoga u vrućici, koji strašno psuje. Izvinite? No kako obiđem bolesnike, odmah ću doći jer bolest vaše kćeri nije obična.
(Poklonii se i ode)

CRNOKRAVIĆ: Pametan čovek ovaj naš doktor.

MARTA: Kad bi tako svi lečili, morali bi sav prihod potrošiti samo na haljine.

CRNOKRAVIĆ: Ali barem i razume svoj posao. Jesi li videla, kako je odmah pogodio bolest?

MARTA: A ko ga je razumeo? On je mogo jos tri sata govoriti, pak bi opet toliko značilo, koliko da je ćutao.

CRNOKRAVIĆ: Slabost ima razmetati se sa svojom naukom, to je istina, ali tako je, kad se glava usija, pa mora da traži odušku.

MARTA: Da vidimo, šta nam devojka radi. Kako ti je Agnice?

AGNICA: Još jednako zlo.

MARTA: Pretrpi se malo, sad će doći Dimitrije. Imaš li još kakvu novinu? Ded nam pripovedi, ali nemoj iz kuće, to mi ne treba da znamo. (Mužu) Da je pitamo, ko će dobiti prvi stol?

VI

(Dimitrije, pređašnji)

DIMITRIJE: Gospodine Crnokraviću, vi ste želeli sa mnom govoriti.

CRNOKRAVIĆ: Dobar dan, ljubezni Dimitrije, oprostite, što smo vas trudili. Istina ono prase, no o tome ne treba sada govoriti.

DIMITRIJE: Ja mislim, da je vreme zaboraviti već jedanput ono što je dete iz nestaši učinilo.

MARTA: Jeste, Dimitrije, ali treba znati, da nije lepo bilo nagrditi onako prase. Zna li šta je prase bez repa?

CRNOKRAVIĆ: Istina, mene je dosta stalo parnicu zbog toga s Vašim ocem terati, jer valja da znate, da sam ja tri sudije podmitio.

DIMITRIJE: O, molim vas, to je isto i s naše strane učinjeno.

CRNOKRAVIĆ: Ja mislim, da prestanemo od ovog razgovora, jer bi nas mogao daleko odvesti.

AGNICA: Dimitrije, slatki moj Dimitrije, nemoj ni najmanje dolaziti u vatru, jer mi nećeš pomoći.

DIMITRIJE: Šta je ovo?

MARTA: Eto, vidite, šta je. Naša se Agnica naprasno razbolela, i Vas zahteva da joj pomognete. Ja mislim, da ćete Vi svu mrzost na stranu ostaviti, gdi se tiče života nevine devojke. Zato pristupite k njoj i ono činite, što vam bude rekla.

DIMITRIJE: Kako joj ja mogu pomoći, kad nisam doktor? Gospodična Agnice, šta je Vami?

AGNICA: Prva je molba moja, ljubezni Dimitrije, da ništa ne govoriš. Stani upravo sroču mene i pruži leve ruke srednji prst.

DIMITRIJE: Šta ovo znači! (Pruži prst)

AGNICA: Kakvo spokojstvo obuzima sad čuvstva moja! Kroz trnje sreće prolazila sam ja, dok nisam došla do ovog blaženstva. Niko ne razume tako tugu moju kao ti, ljubezni Dimitrije, ti čuvstvuješ ovo, kakogod što je i meni poznato, šta tvoje srce oseća. Samo postojan budi i tajnu čuvaj. Ako me boginja sreće ne vara, skoro ćemo našu želju ispunjenu videti.

MARTA (Crnokraviću): Gledaj, kako se u licu zarumenila!

AGNICA: Postojan budi, ljubezni Dimitrije, ja ću tebe na javi mrziti, no ti nemoj uzimati na um, to je samo opsena neposvećenih očiju. Ako ti umreš, i ja sam umrla, ako ti nesrećan budeš, i mene će tuga umoriti. Što se god tebi dogodi, veruj mi, ja tako osećam kao da se meni samoj dogodilo. Sad, ljubezni moj, vreme je kratko, u pola pet dobiću ovu istu bolest. Zato dođi, da se mnogo ne mučim, smiluj se na sudbinu bedne devojke i kod tebe svaku sreću očekuje. Već je kraj, sad ću zaspati, i maločas probudiću se zdrava. Zbogom Dimitrije, ah, kako te ljubim! (Namesti se kao da će spavati)

CRNOKRAVIĆ: Kako te ljubim? Hm, to mi se malo čudno vidi.

DIMITRIJE: Ja ništa ne razumem.

MARTA: Mnogo reči, malo smisla. No gle, nismo je za tajne pitali. Agnice.

DIMITRIJE: Nemojte je dirati, ona spava.

CRNOKRAVIĆ: Tako nešto i reče. Žao mi je što nema doktora, da mi protolkuje.

MARTA: Taman bi skoro svršio.

AGNICA (ustade polako): Gdi sam ja?

MARTA: Agnice, da l' ti je što bolje?

AGNICA: Zar sam bila bolesna?

MARTA: Ti si nam mnogo koješta pripovedala.

AGNICA: Ja sam samo spavala.

MARTA: Doktor će ti najbolje kazati.

AGNICA: I doktor je bio? (Smotri Dimitrija) Šta tražite Vi ovde?

DIMITRIJE: Gospodična, Vi ste me pozvali.

MARTA: On ti je pomogo.

AGNICA: Ja takve posete ne primam. Sad ste došli u našu kuću, pa više nikad! (Pristupi mu naglo, pak mu jedno pisamce u ruke stisne) Jeste li razumeli? Da mi nikada na oči ne izađete! (Otide)

DIMITRIJE: Šta opet ovo znači? (Iziđe Agnica)

MARTA: Nemojte se naći uvređeni, Dimitrije: ona je bolesna, pa ne zna šta radi. No, ja ću je odmah doterati, neka vas moli za oprostjenje.

DIMITRIJE: Nije nužno.

MARTA: A to mora biti, to mora biti, ona je devojka, to je sramota. (Otide)

DIMITRIJE (sam): Kog vraga, moja se Agnica srdi na mene, a nisam joj ništa učinio. Koliko mi je puta govorila, da bez mene živeti ne može. Da vidim šta

ovo znači. (Otvori pisamce) "Sve ovo radim tebe biva, ljubezni Mito. Moji te roditelji ne mogu da trpe, pa sam zato ovaj način izmislila, da dođemo do cilja. Nikom ništa ne kazuj, nego drugi put kad dođeš, ponesi i jednog vrapca sa sobom, i želi mi dobar uspeh." A, sad razumem, Agnica moja hoće da prevari roditelje koji neće da je dadu za mene. Ajde de, tu rado pomažem. Vraška devojka, ako stane i mene tako varati, biće lep posao! (Odlazi)

II DEJSTVO

I

(Crnokravić i Marta)

MARTA: Badava. Zatvorila se u sobi, pa ne pušta nikoga.

CRNOKRAVIĆ: A ne boji se ona, da je što ne snađe.

MARTA: Kako ti mogu takove misli na pamet doći. Nisi vidio, šta je pretrpela.

CRNOKRAVIĆ: Baš zato, što je bolesna, ne treba da se zatvara.

MARTA: Ovakva nije bila nikada. Kako osramoti onog čoveka!

CRNOKRAVIĆ: Dimitrija? Za njega mi nije stalo. Više mi je žao, što je uvredila kukavnog Makarijusa.

MARTA: Nikoga ne treba da vređa, dok je devojka, a kad se uda, što joj drago.

CRNOKRAVIĆ: Viči je, neka dođe, da vidimo, kako joj je.

MARTA: Ja znam, da ću je badava zvati. (Viče) Agnice!

AGNICA (iz druge sobe): Čujem, mamo.

MARTA: Iziđi, evo je rad otac da vidi, kako ti je.

AGNICA: Slatka mamice, samo se još malo pretrpite, odmah ću doći.

CRNOKRAVIĆ: Šta mora sama raditi?

MARTA: Može biti da je pređašnje misli muče. Nije šala tolika predskazivanja!

CRNOKRAVIĆ: Da, osobito moja smrt.

MARTA: Ah, kad na to pomislim...

CRNOKRAVIĆ: Odmah ti dođe volja udati se.

MARTA: Idi, molim te, kako te ne mrzi tako govoriti.

CRNOKRAVIĆ: Ta mal' nisi pitala, je li mlad i lep?

MARTA: Tebi je do šale, a ne gledaš na dete.

CRNOKRAVIĆ: I ona će se udati.

MARTA: Ali kad?

CRNOKRAVIĆ: Pre tebe.

MARTA: Kad padnemo u parnicu i sve izgubimo.

CRNOKRAVIĆ: Boga mi, ako to bude, biće đavolski posao. Mandić me je naučio, kako se teraju parnice.

II

(Agnica, pređašnji)

AGNICA: Ah, slatka mamice, što učini!

MARTA: Kćera moja, ti si bila bolesna.

AGNICA: To osećam, jer kanda mi sve nešto po srcu hodi.

CRNOKRAVIĆ: Ali kaži mi, ćerko, kako da ti u takvu bolest padneš?

AGNICA: Ja ne znam, slatki tatice, niti da mi je bilo zlo, ni da sam u bolest pala. Toliko znam, da mi se nešto pred očima zasvetlilo, te sam morala na stolicu sest. Dalje što je bilo, ne opominjem se.

CRNOKRAVIĆ: Ti si našega doktora jako uvredila.

AGNICA: Ah, to mi je vrlo žao! Dobri doktor, ja ću ga za oprostjenje moliti.

MARTA: Doktor je dobar, lako će ti oprostiti, osobito što zna, kakva je to bolest. Ali, ćerko, Dimitrija onako da osramotiš, pak i to pri čistoj svesti! Šta će čovek o tebi govoriti, a on je došo tebe radi, jer smo ga mi zvali.

AGNICA (mazeći se): Njega ne mogu da trpim, mamu.

MARTA: Istina, on nas je jako uvredio. Ti dobro pamtiš, kad našem prasetu odseko rep. To ne bi tako strašno ni bilo, ali tvoj otac u ljutini ćuši oca njegovog, i izbije mu tri zuba. Istina, zubi mu nisu ni valjali, al' su tek zubi bili, i tako se rodi parnica, gdi smo dosta izgubili. Dobro pamtiš, no opet, kao devojka, treba da mu se pokazuješ pritivorno, da te na glas ne iznese.

AGNICA: Grozim se, kad ga samo vidim.

MARTA: Ja znam, da si se ti mnogo puta na balu lepo s njime razgovarala, a neki su mi kazivali, da ste i zaljubljeni. No, ja ovo ne verujem, dosta, mi smo ga zvali, i on je došo, ne treba čoveka vređati. Kako si mu u bolesti lepo govorila, kako si ga nazivala svojim ljubeznim.

AGNICA: Ah, je l' istina, da sam to učinila?

MARTA: Još si mu kazala, da dođe opet u pola pet.

AGNICA: Nipošto, nipošto! Ne znate li vi, da mi je on prsten s ruke ukrao?

CRNOKRAVIĆ: Šta?

AGNICA: Prsten, koji ne bi dala za ceo svet. Znae, mam, što ste mi lane kupili.

CRNOKRAVIĆ: Kad je to bilo?

AGNICA: Pre podne, kad nisam znala od sebe ništa.

MARTA: To nije istina, mi smo svi tu bili.

AGNICA: Ja sam mu u ruci videla. Valjda hoće što da vraća njime.

CRNOKRAVIĆ: Ako je tako, neće mi više u kuću stupiti...

MARTA: Ćuti, molim te, dok ne prođe ova vatra, pa onda čini, što ti je drago.

AGNICA: Molim vas, tatice, ne puštajte ga k nama.

MARTA: Neka protolkuje ovo čudo ko može, u buni ljubav, a na javi mrzost.

III

(Toda, Avram, pređašnji)

TODA: Ah, slatka gospodična!

AVRAM: Medena gospodična!

CRNOKRAVIĆ: No?

TODA: Zašto da me udajete posle šesnaest godina, pak još za pijanicu.

AVRAM: Šta sam vam ja skrivio, da me obesite za prava boga.

CRNOKRAVIĆ: Koji vam je vrag, šta ste napeli buke?

TODA: Ah, gospodine, pre podne, kad je gospodična bila vidovita, natera me Avram, da je zapitam, šta će od mene biti, na to mi ona kaže, da ću se tek posle šesnaest godina udati. Ne bi ni to marila, premda sami znate kako je žalosno, kad devojka od devetnaest godina mora još šesnaest da čeka, ali gospodična kaže, da će mi muž biti drevna pijanica, i da će me svaki dan tući.

MARTA: Kukavna devojko!

CRNOKRAVIĆ: Ko te je terao, da je pitaš?

TODA: Ah, to bi svaka učinila.

AVRAM: A ja je pitam, kako se mogu novci iskopati, a gospodična mi kaže da ću biti obešen. Nije li to bogu plakati?

AGNICA: Ja od svega ovoga ništa ne znam.

TODA: Smilujte se, gospodična. Ne marim čekati i šesnaest godina kad nije drugojačije, samo ne dajte da me bije na pravdi boga.

AVRAM: Neka me zatvore, neka me biju i čine od mene, što im je volja, samo da me ne obese. Žao mi je osramotiti rod. Hoćete li, gospodična?

AGNICA: Ostavite se vi, to u mojoj vlasti nije.

TODA: Ja ću vas dve godine zabadava služiti.

AVRAM: Ja ću pola plaće moje ostaviti. Gospodine, molite i vi gospodičnu.

CRNOKRAVIĆ: Ja da molim? Mene je u parnicu bacila, sve dobro oduzela, i pre vremena sahranila.

AVRAM: To je baš šteta, tako dobar gospodin!

AGNICA (plače): Ja sam baš nesrećna devojka!

CRNOKRAVIĆ: Deco, mi ćemo, kao što mi se vidi, svi stradati, no što mu je, tu mu je.

AVRAM: Svi će kojekako, ali ja, siromah, kad poviču "povuci"? Biće i povuci i potegni.

IV

(Doktor stupi, Toda i Avram odlaze)

CRNOKRAVIĆ: Sluga, gospodine doktore.

DOKTOR: Sluga sam. A gle bolesnice. Je li dobro?

MARTA: Sad joj je dobro.

DOKTOR: Kako je dejstvovao pozvani mladić?

MARTA: Kako je došo, taki je počela veselija biti.

DOKTOR: Jesam li kazao?

MARTA: Razgovarala se s njime lepo i pametno, ali mi nismo mogli od svega toga ništa razumeti.

DOKTOR: Je li moja reč? Takovi bolesnici nisu više na zemlji, nego idu daleko, daleko, i kao što sami lete, tako im se i govor uzdiže. Čudna je stvar magnetismus animalis, ili magnetismus vitae. Koliko je trajala kriza?

MARTA: Nije se krivila više, nego je lepo zaspala, i maločas probudila se.

DOKTOR: Zar nije kazala, kad će opet u bolest pasti?

MARTA: Jeste, jeste. U pola pet, molila je Mandića da opet dođe.

DOKTOR: I to bi lepo bilo, kad ja, kao doktor, ne bi pogodio!

MARTA: Ali kako vam se dopada ovo? Ispsovala momka, kad se probudila.

DOKTOR: To je naravno sledstvo, jer se u drugojačem stanju i lekovi drugojačije sećaju. Ja ću vami taki dokazati, ona čuje sat, koji u njegovom džepu kuca, a ne čuje, kad joj se na uvo metne. Što on misli i ona s njime to isto misli zašto je sojuz vrlo skopčan. Tako iz ove velike simpatije u bolesti rađa se na javi antipatija, koja sve vise iščezava, što se većma bolest zdravlju približuje. Vi ćete viditi, da će se gospodična i udati još za njega.

CRNOKRAVIĆ: To nam još treba!

AGNICA: Pređe smrt!

DOKTOR: Napred se ne može ništa kazati. Budući da sam sve moje bolesnike obišo, zato ću ostati, dokle joj bolest sasvim ne prođe.

AGNICA: Vi ste vrlo dobri, gospodine doktore, i ja vas molim za oprostjenje, ako sam vas u čemu uvredila.

DOKTOR: Ništa, ništa, mi smo naučili na to. Ja imam jednog, koga se čisto strašim posetiti, ali bože moj, u bolesnika je razdražljivost velika, sve mu je teško, sve nepravo, medicina goraka! No kad ozdravi, onda tek dođe: blagodarim, gospodine doktore i po koji dukatić ostavi. To je između nas pomirenje.

CRNOKRAVIĆ: Ali, gospodine doktore, nećete li štogod našoj devojki prepisati?

DOKTOR: Dobro, kad ste me napomenuli. Daću, vam jedan recept, kako za ljude, tako i za konje vrlo polezan.

CRNOKRAVIĆ: Za konje? Gospodine doktore Makarijusu!

DOKTOR: Vami se ovo čudnovato vidi, počitajemi gospodine Samuilo Crnokraviću, no ja ću vam to odmah dokazati. Vi ste mnogo puta iskusili, kako konji u pomrčini vide, čuli ste dalje kako ima konja, koji su koleričeski, a znate šta je kolera? Bolest opasna, koja je mnogo ljudi pomorila. Kad je, dakle, kolera bolest konjska, no opet zato i na ljude napada, kad ima više bolesti, koje su i konjma i ljudma svojstvene, lako možete sami zaključenije izvesti...

AGNICA (u drugu sobu ušla, no opet se vratila)

DOKTOR: Gospodična, da Vam nije što zlo?

AGNICA: Nije mi ništa.

DOKTOR: Ne bojte se, kad sam ja kod Vas. Hoću li dobiti malo hartije?

MARTA: Odmah. (Otide i donese)

DOKTOR: Sad je postala kao moda kod mojih kolega kratke recepte pisati. Šta su kratki recepti za opasnu bolest? Kratak ručak za gladna čoveka. Kakogod što pri dobro ustrojenom ručku ima slatkih, kiselih, kuvanih, pečenih i prženih jela, tako će i dobro napisani recept morati imati više ingrediencija, da što jedna odnese, druga odmah nadoknadi. (Sedne i počne pisati) Recipe Carbonis prae parati libram senis, mercurii dulcius, resinae jalappae ana drachmas sex, adde...

AGNICA: Uh! (Sedne i počne se trzati)

DOKTOR (Skoči i izvadi sat): Pola pet, gledajte, pola pet upravo!

MARTA: Ah, sirota Agnica! (Trči k njoj)

DOKTOR (Uhvati je za ruku): Ne dirajte, sad valja primečanija da pravimo.

MARTA: Ja mislim da pomognemo, gospodine doktore.

DOKTOR: U paroksizmu ne daje se nikakva medicina. Sad ćete se svedočiti o svemu, što sam prepodne kazao. Prvo i prvo dolaze muke, tvrdo ćutanje, žila jako bije. (Crnokraviću) Ako mi ne verujete, uverite se sami.

CRNOKRAVIĆ: Verujem, verujem, gospodine doktore.

DOKTOR: Ovo je prelaz od petog stepena na šesti. Cerebralni je sistem zatvoren, a sad djeluje gangliski sistem, ali ponjatija još nisu jasna.

AGNICA: Ah!

DOKTOR: Slušajte, već je početak šestog stepena. (Pristupi joj i počne šaku okolo njene glave okretati)

AGNICA: Opet si došo, prokleti doktore!

DOKTOR: Vidite, ona je zaboravila da sam ovde bio, jer su čuvstva mozga zaspala.

AGNICA: Idi, idi, ti mi ne možeš pomoći. Ah, kakav bol oko moga srca! Utroba mi se trza, ja sam žalosna ubijena.

DOKTOR: Sad traži lek.

AGNICA: Gdi si, Dimitrije, dolaziš li? Ah, taki će mi lakše biti.

V

(Toda, pređašnji)

TODA: Dimitrije Mandić došo je pitati, može li u sobu. Kaže da ga je gospodična zvala.

DOKTOR: Vidite, kako ona napred zna, da je on ovde.

CRNOKRAVIĆ: Ali ona na njega mrzi.

DOKTOR: To ne čini ništa, to je ono, što sam vam jedanput već protolkovao antipatija na javi, simpatija u bolesti. Sad ćete videti. (Pristupi joj i počne opet šaku okretati) Hoćete li, gospodična, da dođe Dimitrije?

AGNICA: Gdi je ta dobra duša, zašto ne pristupi, da mi lakše bude?

DOKTOR: Eto vidite da hoće.

CRNOKRAVIĆ: Ali, boga ti, Agnice, kako te ne mrzi zvati ga, kad je prsten ukrao.

AGNICA: Ah nije, izmislila. Eno prstena u ogledalu.

CRNOKRAVIĆ: Koji je to bes!

DOKTOR: To je sve ono, što sam vam toliko puta tolkovao.

AGNICA: Ja Dimitrija samo na javi mrzim i dokle god mrzim na njega, donde ne mogu ozdraviti.

DOKTOR: To će reći: dokle se antipatija u simpatiju ne preobrati.

AGNICA: Vi Agničini neprijatelji, zašto ne puštate moga Dimitrija u sobu, da mi tugu olakša?

CRNOKRAVIĆ (sleže ramenima): Idi, te ga zovi.

TODA (otvori vrata)

VI

(Dimitrije i pređašnji)

DIMITRIJE: Ja sam opet došo iz počitanja k vašoj gospodični.

AGNICA: Ovde si, ljubezni Dimitrije, o, koliko sam te dugo čekala! Svaki

minut bio mi je godina. Oprosti, ljubezni Dimitrije, ja sam tebe uvredila, ali se nećeš srditi, znajući da sam ja nesrećna devojka.

DOKTOR: Simpatija, antipatija!

AGNICA: Ljubezni Dimitrije, izvadi toga vrapca iz džepa, jer je to čista životinja, izvadi ga i pusti napolje.

CRNOKRAVIĆ: Imate li vi zaista vrapca u džepu?

DOKTOR: Zar bi vi posumnjali?

DIMITRIJE: Jedan prijatelj zamolio me je, ne znam zašto mu treba, pak sam ga usput poneo. (Izvadi vrapca i pusti ga)

CRNOKRAVIĆ: E, sad verujem da ću skoro umreti.

AGNICA: Ah, kako mi je sada dobro! Ljubezni Dimitrije, nemoj biti neveseo, jer me to obespokojava.

DOKTOR: Samo na nju mislite, pak će joj lakše biti.

AGNICA: Očuvstvo nebesnoga stroja, u kom se nađim, kako me ushićuješ, u blažena me odvodiš mesta. Ja sam srećna, presrećna devojka, jer priroda nepoznaje mrzosti.

DOKTOR (Dimitriju): Pitajte je, od čega će sasvim ozdraviti.

DIMITRIJE: Gospodična, kakav lek možemo vam nabaviti?

AGNICA: Lek je, ljubezni Dimitrije, da se za tebe udam.

CRNOKRAVIĆ: Šta?

DOKTOR: Jesam li vam napred kazao?

AGNICA: Srećom te tvojom zaklinjem, odvaži se. Kako rekneš "neću" taki ću mrtva biti.

DOKTOR: Ne šalite se kazati "neću".

DIMITRIJE: Ja je volim i uzeti, nego da me posle savest muči.

CRNOKRAVIĆ: Nipošto! Kakve se to komedije igraju?

DOKTOR: Opomenite se, gospodine Crnokraviću...

CRNOKRAVIĆ: Bestraga, gospodine doktore Makarijusu, vi me nemate ni na što opominjati.

DOKTOR: Ovo se tiče života vaše jedinice.

CRNOKRAVIĆ: Ja to dobro znam.

DOKTOR: Volite li, dakle, da vam ona umre?

AGNICA: Hu! Hu!

DOKTOR: Čujete li muke? Greh neka padne na vašu glavu.

MARTA: Ja bih rekla Samuilo...

CRNOKRAVIĆ: Da dopustim, je li? Da zaboravim svu uvredu?

DIMITRIJE: Gospodine Crnokraviću, vi dugo pamтите obide, a zna da sam ja ono kao dete učinio.

CRNOKRAVIĆ: Molim vas, Dimitrije, vi ste došli mojoj kćeri pomoći i zato ne želim da se svađam s vama.

MARTA: Šta ćemo dakle činiti? Hoćemo li pustiti, da nam dete propadne?

DOKTOR: Ako umre, vi ćete biti krivi, a ne ja!

CRNOKRAVIĆ: Ovo je za mene iskušenje.

TODA: Slatki gospodine, i ja vas molim. Može biti, da će gospodična i meni oprostiti. Hoćete li gospodična?

AGNICA: Todo, ako se ja udam, zvezda će se iskrenuti, i ti ćeš do mesec dana dobiti mladog i dobrog muža.

TODA: Vidite, gospodine, pak će i vama parnicu otpustiti.

AGNICA: Parnica će pasti na doktora Makarijusa.

DOKTOR: Ja se ne bojim parnice, jer za ovaj posao imam prepravljениh pilula.

MARTA: Dakle, Samuilo?

CRNOKRAVIĆ: Ti si gotova?

MARTA: Za ljubav deteta, šta znam.

DOKTOR: To je lepo.

TODA: Ja vidim, i gospodin hoće.

CRNOKRAVIĆ: Kad nije drugojačije, neka bude, dosta mi je žalosti, što sam mačku izgubio, da ne izgubim i kćer.

AGNICA: Ha!

DOKTOR: Vidite, kako sve čuje.

MARTA: Agnice, ti ćeš se udati za Dimitrija, sad možeš ustati.

AGNICA: Ja neću hteti budna poći, nego me morate naterati.

CRNOKRAVIĆ: Već za to ćemo lako.

DOKTOR: Nije lako! Dokle god ne ozdravi, mrziće ga kao smrt.

AGNICA: O blaženstvo, o blaženstvo i spokojstvo duše moje! Sad ću zaspati i nikad neću više pasti u ovu bolest. (Namesti se kao da će spavati)

DOKTOR: Sad više ništa ne čuje, niti oseća, šta oko nje biva. Počitajemi gospodine Crnokraviću, vi vidite, da sam vam kćer radikalno izlečio. Preporučujem se!

CRNOKRAVIĆ: Sluga sam, gospodine doktore, ja ću svoju dužnost učiniti.

DOKTOR: O tome ne sumnjam. (Odlazi)

CRNOKRAVIĆ (za njim)

TODA: Idem i ja, darove da spremim. (Odlazi)

AGNICA (ustane): Ah, slatka mamice!

MARTA: No, jesi li ozdravila? Evo ti zaručnika.

AGNICA: Ah!

MARTA: Nemoj se zatezati, da ti se opet ne povрати bolest.

AGNICA: Mamice, oprostite!

MARTA: Mi smo sve zaboravili, i to tebi za ljubav.

AGNICA: Ah, ja sam vas prevarila.

MARTA: Kako prevarila?

AGNICA: Ja nisam bila bolesna. Nego sam se samo prečinjavala.

MARTA: Prokleta devojka, toliki moj strah!

AGNICA: Oprostite, ja Dimitrija ljubim, drukčije vas ne bih mogla namoliti.

MARTA: Šta bi bilo, da to otac sazna?

AGNICA: Ja se na vas u dobrotu oslanjam.

MARTA: Ajde, neka te prođe, al i za belilo neću ti ostati dužna!

VI

(Crnokravić i pređašnji)

CRNOKRAVIĆ: E, je l' se već privolila?

MARTA: Jedva s teškom mukom.

CRNOKRAVIĆ: Vidite, Dimitrije, mali praseći rep učinio je, te sam se

posvađao s Vašim ocem, s kojim sam inače lepo živio. Tako često iz male iskre veliki požar proizilazi. Dajući vam moju kćer zaboravljam sve što je bilo dosad.

DIMITRIJE (poljubi ga u ruku): Ja vam blagodirim na dobroti Vašoj.

MARTA: Pak pazite, da naša Agnica ne padne i kod vas u kakvu bolest.

DIMITRIJE: O, ja ću biti uvek na oprezu!

Z a v e s a